

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

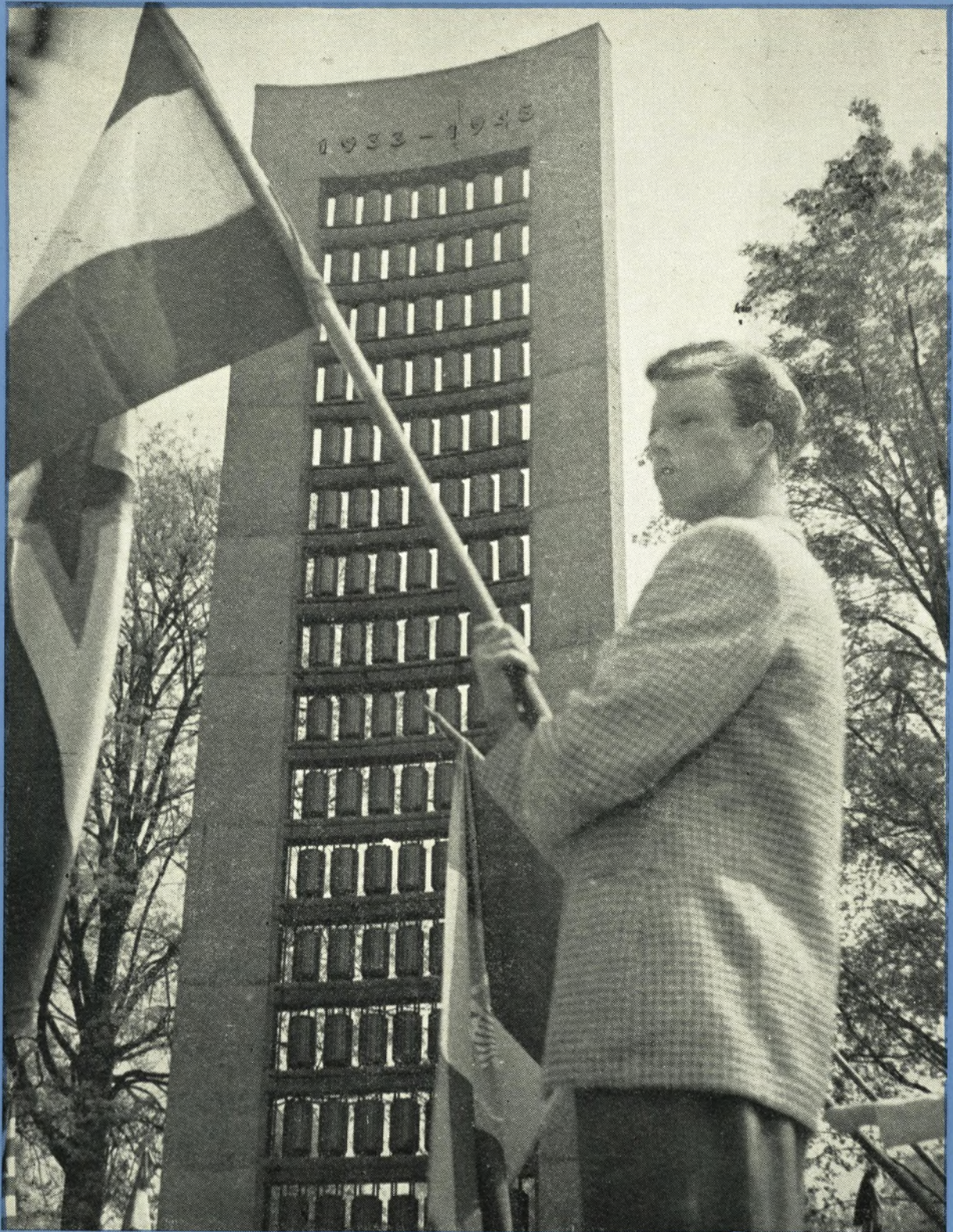
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Højtidelighederne i Neuengamme den 8. maj begyndte ved mindesmærket på Ohlsdorf kirkegård. De sorte felter i billedet er urner fra hver af de tyske k-z-lejre.

R. STRØM Aut. installatør RØNDE
RØNDE KURSUS
EBELTOFT SKOFABRIK
GUNNER RAUPACH Odder
ODDER BARNEVOGNSFABRIK
FARSØ MØBELFABRIK
ASK HØJSKOLE pr. Malling
M. ØSTERGAARD Mariager
MARIAGER TRÆLASHANDEL A/S
Aktieselskabet SVANEKE BANK
LEGAARD JENSEN Bagermester Svaneke

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.
(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bo-siddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: Oberst Fl. B. Larsen, Kasernen, Fredericia.

Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.

Sekretær: Overlærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø.

Den øvrige bestyrelse:

Pastor Aage E. Damtoft, Vesterbro 76, Aalborg.

Bankfuldmægtig Olav Holst, Bengtåvej 6, Hellerup.

Seminarierektor, cand. mag. Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen, Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstoffs-lunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa, Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8, Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft, de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby, Fyn.

Læge Børge Næsted, Læssøegade 141, Odense.

Boghandler Otto W. Olesen, Rådhusstræde 2, Randers.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade 18 A, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch, Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Sideallé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M. F., Herning.

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).
Minerva 1336.
Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Overlærer Johs. Fosmark. (Medlem af Dansk Fagpresseforening), Slagelsegade 9, 2. København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17,30-18,30).

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

Afleveret til postvæsenet d. 27. maj.

INDHOLD

	Side
Dansk-norsk indsats i Oslo	99
Europæisk stævne i Neuengamme	102
Neuengamme-lejrens sidste dage	104
General	106
Læges syn på erstatningssagen ...	107
Statsministertale	111
Kammeratskabsstævne	113
Fællesudvalget på Christiansborg	115
Gestapofangerne	117
KH.s bestyrelsesmøde	117
Dagbogsblade	117

Balance skabt i billedet

norske og danske ex-fanger bragte på Norges befrielsesdag deres tak til Folke Bernadottes jævnbyrdige.

Søndag den 8. maj afsløredes mindestenen over minister Niels Chr. Ditleff, der spillede en så fremtrædende rolle ved redningsaksjonen, der førte 12.000 norske og danske k-z-fanger til friheden i Sverige.

Ved afsløringen holdt stortingspræsident Nils Langhelle talen, der på en smuk måde delte sol og vind lige i begivenhederne omkring redningsaksjonen. Vi gengiver talen i sin helhed, da det er første gang, der er fremsat en velafbalanceret fremstilling af dette forhold, der har så stor interesse for alle norske og danske ex-fanger.

Ærede tilhørere.

Det er i dag 15 år siden vi oplevet den uforglemmelige dagen — 8. maj 1945. Etter fem lange år med okkupasjon og undertrykkelse var Norge igjen fritt.

Denne stunden i Æreslunden går våre tanker til en nordmann som mange av oss skylder så meget — minister Niels Christian Ditleff.

Vi skal ikke følge hans liv fra han ble født i 1881 til han sammen med sin hustru omkom ved den tragiske ulykken i 1956. Han var diplomat av yrke og hadde en lang karriere i utenriksstjenesten.

Ved denne anledning er det et særskilt avsnitt av Ditleffs liv vi tenker på, og en særskilt innsats vi minnes. Det er redningsaksjonen for de danske og norske fanger.

Ditleff kom til Stockholm i 1940 og ble knyttet til den norske legasjon. Etter hans forslag ble det i juli 1940 opprettet en „Norsk Relief-Central“ og Ditleff ble sjef for den. Oppgaven skulle være å ordne hjelpearbeidet til Norge sammen med de svenske hjelpeorganisasjoner. Det er en virksomhet som vi også har grunn til å takke Ditleff for. Når vi nevner den no og her, er det fordi hans virksomhet i Relief-Centralen danner en bakgrunn for hans arbeid for fangene i Tyskland. Den gjorde det naturlig for

Busten af nordmanden, minister Niels Chr. Ditleff er rejst i Æreslunden i Oslo af danske og norske fanger.

ham å tenke på fangenes skjebne. Dessuten fikk han gjennom denne virksomheten venner og kontakter som skulle bli ytterst verdifulle for ham da den nye oppgaven ble tatt opp og skulle løses.

Det var våren 1944 at minister Ditleff for alvor tok opp arbeidet for å redde fangene i Tyskland. Sammen med noen andre nordmenn dannet han det „midlertidige styre for den norske fangehjelp i Sverige“. Det var den 26. april 1944. Ditleff ble formand i styret. Han var i virkeligheten mer enn det. Det var han som drev arbeidet.

Det var naturligt nok mange som var opptatt av Tysklandsfangenes skjebne. Det var blitt flere og flere av dem etter som tiden gikk. Hvordan ville det gå de politiske fangene som var „rettløse, — inntil det grenseløse“? Ingen visste noe sikkert. Det ble sagt at tapte Tyskland krigen, da skulle de politiske fangene bli likvidert. Men selv om det ikke skulle gå så ille: hva ville deres situasjon være når Tyskland brøt sammen og det hele kanskje endte i kaos. Den norske kretsen i Berlin var meget urolig for fremtiden, og Ditleff visste det.

Det kunne ikke være lett å tenke seg hvordan tingene ville utvikle seg. Det måtte nødvendigvis bli hypoteser. På den annen side følte man det som en plikt mot fangene å treffe forberedelser i tide for å komme dem til hjelp. Og da måtte man bygge på visse forutsetninger om den sannsynlige utvikling.

Valget syntes å stå mellom to alternativer. Det ene — og det ble ansett som det mest sannsynlige — var at først måtte Tyskland komme under militær kontroll og så skulle fangene sendes hjem. Det annet var å få fangene fri og sendt hjem enno før de allierte hadde kontroll over Tyskland. Selv om utsikten til å få gjennomført dette siste alternativ måtte synes liten, ville ikke Ditleff og styret for den norske fangehjelpen utelukke det. Det måtte prøves. Det ville jo så opplagt være det beste, selv om det var det vanskeligste. Etter sammenbruddet ville fangenes liv være i den ytterste fare.

Ved avsløringen i Oslo den 8. maj holdtes den egentlige tale af stortingspræsident Nils Langhelle. Han trak ikke noget fra Folke Bernadotte, men sidestilte ham med minister Niels Chr. Ditleff.

Det som Ditleff og styret opprinnelig hadde i tankene var en norsk redningsekspedisjon, men den forutsatte svensk hjelp. Planen skulle settes i verk før Tysklands kapitulasjon.

Denne planen stemte ikke med det programmet som det allierte hovedkvarter arbeidet etter. Det forudsatte først tysk kapitulasjon og deretter redning av fangene. Norge som alliert stat måtte rette seg etter det allierte program. I ugust 1944 ble styret for den norske fangehjelpen oppløst og et nytt organ skapt som skulle basere sitt arbeid på det allierte alternativet.

Minister Ditleff la likevel ikke årene inn. Han fortsatte som formann i Relief-Centralen. Han var i kontakt med sine venner og kolleger i det svenske utenriksdepartement. I sitt arbeid møtte han prins Carl og grev Folke Bernadotte, presidenten og visepresidenten i Svenska Røde Korset. Og når anledning gas, drøftet han fangeproblemet med dem. I hans sinn omformes planen etter hvert.

Det ser vi av det notatet som minister Ditleff satte opp og leverte til en embetsmann i det svenske utenriksdepartement. Det er dateret 30. november 1944 og har overskriften „Momenter til svensk aksjon for fangehjelp.“ Han tenker seg at en hel svensk delegasjon skal sendes til Berlin med grev Folke Bernadotte som sjef. Motivet er — for å bruke

Ditleffs egne ord — „ut fra følelsen av skandinavisk broderskap og i barmhjertighetens ånd“. Det videstgående mål for delegasjonen skal være å få tillatelse for Svenska Røde Korset allerede no til å forberede en utelukkende svensk hjelpe-ekspedisjon som kan hente og repatriere skandinaviske fanger i Tyskland ved våpenstillstand, fredsslutt eller på et tidligere eller senere tidspunkt.

I denne omgang førte ikke henvendelsen frem. Tiden var enno ikke moden. Ditleff arbeider videre og i stadig nærere kontakt med grev Bernadotte. Ved årsskiftet blir styret for den norske fangehjelp opprettet på ny. Det var no tale om en svensk hjelpeekspedisjon, og svenskene var ikke bundet av det allierte programmet. Denne muligheten måtte prøves, mente regjeringen i London. Ditleff fikk i oppdrag å ta kontakt med de svenske myndigheter.

No kommer det hele i bevegelse. I et promemoria av 5. februar 1945 til det svenske utenriksdepartement tar minister Ditleff igjen opp forslaget om en svensk hjelpeekspedisjon. Utenriksministeren tar saken opp i den svenske regjering som enstemmig sluttet seg til forslaget. 10. februar kalte utenriksministeren Ditleff til seg og fortalte ham beveget resultatet. Han ba ham også å meddele grev Bernadotte det oppdrag som han no fikk.

Ditleff kunne overrekke Bernadotte fortegnelse over samtlige norske fanger hvis navn var kjent i Stockholm og en oversikt over de konsentrasjonsleirer, fengsler og tukthus som de var i. Representanter for Internasjonale Røde Kors kunne si at nordmennene hadde best rede på fangene sine. Denne viden betydde meget for den aksjonen som no skulle settes i gang.

16. februar reiste grev Folke Bernadotte med tysk fly til Berlin for å møte innenriksministeren og SS-føreren Himmler, og dermed begynner en ny fase av redningsaksjonen. Den ble mer vellykket enn noen kunne våge å håpe. Tusenvis av danske og norske fanger ble reddet ut av Tyskland før det brøt sammen. Dette alternativet som syntes så utopisk, men som Dit-

leff så stadig mente måtte prøves, lot seg realisere.

Det er mange som har gjort en ærefull innsats i denne redningsaksjonen. Den ble utført i Svenska Røda Korsets regi, men det var den svenske stat som gjøre den mulig. Det kunne være mange navn å nevne — både svenske og norske. Det vil vi ikke gjøre i dag. Bare ett navn skal nevnes: grev Folke Bernadotte. Ditleff har sagt: „Ingen i Norden skal kunne glemme hans navn“.

Men ellers ville vi i dag sette lyset på et enkelt menneske, minister Niels Christian Ditleff, og minnes hans rolle i arbeidet for å få i stand den redningsaksjonen som skulle bety så meget for så mange.

La denne minnestenen være et varig uttrykk for den takk som Norge skylder en god sønn.

★

Ekkoet

Begivenheden gav et betydeligt ekko såvel i norsk radio som i fjernsynet og i dagspressen.

Arbeiderbladet, Oslo, skriver således om afsløringen:

„Avdukingen av minister Niels Christian Ditleff's byste i Æreslunden i Vår Frelzers gravlund hadde samlet mange mennesker, så mange at både oppmøtet og talene dannet en varm og fin hyllest til denne mannen som så mange hjemvendte fra tysk krigsfangeskap minnes i takknemlighet.“

Det var i særlig grad hans innsats og usvikelige optimisme som gjorde det mulig å bringe 5000 norske og danske fanger hjem ved en redningsaksjon i krigens tolvte time. Det er Oslo og Bærums-avdelingen av Sachsenhausfangenes forening som har tatt initiativet til å finansiere et varig minnesmerke over ham, og dens formann Per Egeberg Sogstad understreket ved åpningen av højtideligheten at det har hersket et sterkt ønske om at nettopp Niels Chr. Ditleffs minne skulle bli bevart i form av en byste. Den er utført av billedhoggeren Sigurd Nome.

Etter avdukingen fant det sted blomsterpålegginger hvor det ble gitt uttrykk for dyp takknemlighet overfor minister Ditleff.

På vegne av det danske Kamme-

raternes Hjælpefond uttalte overlærer Johs. Fosmark at antallet omkomne i Neuengamme utvilsomt ville ha blitt langt større uten Ditleffs initiativ. Redningsarbeidet var et stykke verdenshistorie uten sidestykke, og for danskene vil Ditleffs navn være uløselig knyttet til minnet om „De hvite bussene“.

Ukuelig utholdenhet

Fra utenriksdepartementet takket utenriksminister Halvard Lange for minister Ditleffs rike virksomhet som diplomat, men særlig for hans ukuelige utholdenhet i arbeidet under krigens.

Det ble lagt ned blomster også av presidenten i Norges Røde Kors, generaldirektør Ulf Styren, av den svenske ambassadør Rolf Edberg og den danske ambassadør Alex Mørch.

Ordfører Brynjulf Bull uttalte at det var en glede for Oslo by å overta bysten, og på vegne av familien takket minister Ditleffs sønn, N. Chr. Ditleff jr.

Før avdukingen leste Arnulf Øverland sitt dikt om hjemferden fra fangenskapet, og Den norske studentersangforening ledet av Sigurd Torkildsen sang.

Minister Ditleffs byste har fått en naturlig plass ved siden av monumentet over Viggo Hansteen og Rolf Wickstrøm. Slik kan en samtidig minnes ham som reddet så mange liv, og de som ofret livet“.

I højtideligheden deltog foruden de nævnte den norske statsminister Einar Gerhardsen med frue og den tidligere undervisningsminister Lars Moen, begge tidl. Sachsenhausfangere.

Umiddelbart etter afsløringen samledes de særligt indbudte i Norsk Røde Kors' bygning bag slottet i Oslo til et samvær.

Det har hele tiden været meningen, at Kammeraternes Hjælpefond ved afsløringen skulle repræsenteres af formanden, konsul Kaj V. Dahl, Horsens. Da denne blev forhindret, bad han i stedet redaktøren af Pigtraad, overlærer Johs. Fosmark repræsentere fonden ved denne dansk-norske begivenhed.

Konsul Dahl fremsendte følgende hilsen:

Overfor familien vil jeg gerne give udtryk for, at mange med urette har villet give Falke Bernadotte alene æren for norske og danske politiske fangers befrielse fra rædslerne i de tyske koncentrationslejre, men at den norske minister Ditleffs og den svenske greve Folke Bernadottes navne i sandhedens interesse må nævnes i samme åndedræt som vore befriere.

Vi danske er stolte og taknemlige over, at vi har fået lov at være med til at hædre vor norske redningsmands minde, med til at rejse et minde over den norske stormand, minister N. Chr. Ditleff, hvis minde altid vil leve i vore hjerter.

Tidligt om morgenen modtog N. Chr. Ditleff jun. følgende hilsen, som glædede familien meget:

„Danske k-z-lejrfanger samlede i femtenåret for befrielsen mindes med taknemlig ærbødighed vor norske redningsmand minister Ditleff og sender minister Ditleffs familie vor hjerteligste hilsen.“

K-z-lejrfanger.“

Ofrene fra Theresienstadt mindes.

Den 24. april holdtes på Mosaik Kirkegård en højtidelighed for de danske jøder, der faldt i Theresienstadt.

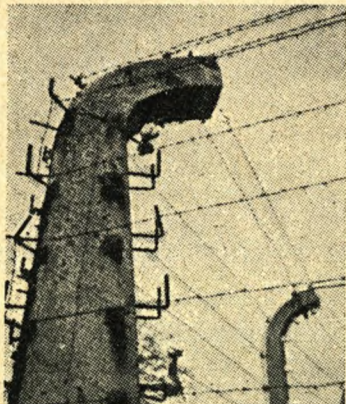
Ved mindestenen talte civiloverpolitibetjent Julsgaard Larsen, der bl. a. sagde:

For mig har det været en beskæmmende erkendelse, at jeg først i mine modne år har erfaret, hvor smukke menneskelige og tiltalende egenskaber den danske jøde kan besidde. Ydmygt har jeg lyttet til jødisk oratorisk begavelse, og beundring har jeg følt for jødisk dygtighed . . . men alt for sent . . . og hvorfor? På grund af manglende kontakt.

Det er muligt, at den hånd, De vil få fat i, på grund af den lede fordom er valen . . . men hvad så, når det blot ender med, at mange i lighed med mig over for nedsættende tale . . . med overbevisningens varme og indignationens kulde . . . kan sige til kritikeren: „Må jeg gøre Dem opmærksom på, at flere af mine bedste venner er jøder“.

Europæisk stævne i Neuengamme

Krematoriepladsen indviet til mindelund

Neuengamme 8. maj 1960. Stævnedeltagerne var alle forsynede med stævнемærket i rødt og blåt. Det er her gengivet en smule forstørret.

N'oubliez jamais — nicht vergessen!

Endnu med ekkoet af tysk, fransk og hollandsk i ørene må jeg meddele nogle af mine indtryk fra højtideligheden i Hamborg og Neuengamme i dagene 7.—9. maj.

Før jeg rejste, spurgte flere af mine venner mig, hvorfor jeg dog ville mindes alt det uhyggelige, som skete der.

Ja, hvorfor? Måske havde jeg ikke helt gjort mig det klart. Jeg følte blot, at jeg måtte derned.

Nu bagefter ved jeg det ganske nøje. Jeg følte i disse dage, at vi, der på så nært hold oplevede nazismens barbari, har en pligt til stadig selv at erkende vort ansvar, og dernæst til at indprente dette ansvar til alle, som vi kommer i berøring med — ikke mindst til ungdommen, som jo dog kun kan få det fra os. Vi må, når anledning gives, fortælle vore børn derom og lære dem, at hver enkelt af os har et ansvar for, at noget lignende aldrig må ske igen. I ord som i gerning, i stort som i småt, må vi være med til at bekæmpe uretten.

N'oubliez jamais, nicht vergessen — det var mottoet for kongressen i Hamborg, og det er det, der har bundfældet sig i os deltagere, og det

er det, der fortsat må leve i os: **GLEM DET IKKE.**

Dagene dernede, samværet med de mange hundrede kammerater og efterladte enker og børn var en stor oplevelse. Højdepunkterne var vel optøget søndag formiddag, da 3000 gamle Häftlinge og deres pårørende marcherede fra Barmbek Bahnhof til mindeparken i Ohlsdorf kirkegård. Her i meget smukke omgivelser hørte den store menneskeskare taler af Willi Höhn, Frankfurt am Main, og præsidenten for de franske fangeorganisationer, Marcel Merigonde fra Paris. Under sang af sporvejsfunktionærernes sangkor blev der derefter nedlagt snesevis af kranser på urnepladsen, hvor en urne med asken af en ukendt fange fra hver lejr er hensat. En smuk og værdig højtidelighed til trøst og opmuntring for deltagerne og forhåbentlig også til eftertanke for de mange dernede, som ikke ved og ikke vil vide noget om nazisternes grusomheder.

Det mest gribende var dog besøget samme eftermiddag i Neuengamme. Vi kørte dertil i 12—15 busser foruden mange private vogne. Ved mindesøjlen, rejst på foranledning af

Neuengamme 8. maj 1960. Stævnedeltagerne med faner er samlede ved monumentet, der er rejst udenfor lejren. På grund af monumentets form, benævnes det ofte „skorstenen“.

Neuengamme 1960: Kanal ved lejrens sydgrænse. Til venstre det oprindelige hegn med pigtråd, bag hvilket cementbunkerens skimtes.

englænderne og amerikanerne uden for lejren, blev der holdt taler, først af en fransk reformeret præst og derefter af en katolsk præst, ligeledes fransk. Til sidst talte den norske stortingsmand Sverre Løberg, og derefter blev der lagt en mængde kranse, medens sporvejsfolkene atter sang.

Derefter fik en delegation med fem deltagere fra hvert land tilladelse til at komme ind i selve lejren. De tyske myndigheder tillod ikke, at der kom flere derind, men alligevel sluttede adskilligt flere sig til dem.

I dag er der ikke meget, der minder om k-z-lejren Neuengamme. I det væsentlige er der fra den tid kun de to store stenbygninger, hvor imellem der nu er opført en del forskellige bygninger.

Men vi gamle fanger kunne nemt udpege stedet, hvor krematoriet lå, og på dette sted samledes vi og lagde vore blomster og kranse. På opfordring af nogle af deltagerne foretog den katolske præst indvielsen af dette sted, som vi alle følte var helligt. Dybt grebne overværede vi, at mange kvinder med tårer i øjnene fyldte små poser med jord, og de fleste af os fandt vel en murbrok eller en stump pigtråd til minde om dette sted og den tid, vi gennemlevede her.

Turen tilbage til Hamborg foregik over Bergedorf, hvor man i en øde plantage viste os en lille kirkegård, anlagt efter krigen. Her hviler 650 russiske krigsfanger, som dels er døde, dels henrettede i Neuengamme. Et simpelt trækors og lange rækker af små stenplader med hver sit navn i det lyngklædte terrain, fortæller her om nogle af de 50.000 ofre, som Neuengamme har krævet.

Vi der var samlede i Hamborg i disse dage, står helt uforstående overfor den hårdhed, som vi synes, senatet i byen udviser ved at nægte os retten til denne plet, som vi selv føler, at vi og de mange efterlevende har en dyrekøbt ret til at eje.

Jeg talte med adskillige af dem, der viste mig billeder af deres mænd eller sønner, mange vel med det svage håb, at nogle skulle kende netop dem, de havde mistet.

En enke fra Reims med 6 børn spurgte mig, hvorfor vi danske kunne modtage al den hjælp fra dansk Røde Kors, medens fransk Røde Kors intet formåede, og hvorfor vi danske og norske blev reddede, medens ingen kunne hjælpe de andre tusinder.

Det er et spørgsmål, som jeg ofte har stillet mig selv og ikke fundet noget fyldestgørende svar på. Men hvad så end forklaringen er, så synes

jeg, at vores forunderlige redning forpligter os til at være med, når og hvor der kan gøres noget i retfærdighedens navn.

En hollænder, som jeg talte med, udtrykte sin forundring over, at så forholdsvis få danske deltog i stævnet. Jeg måtte give ham ret.

Er vi ved at glemme?

HELGE PEDERSEN.

☆

Dansk-norsk hilsen

Den norske stortingsmand Sverre Løberg talte ved monumentet uden for lejren. Han talte på norsk og danskes vegne.

Efter en omtale af de angstfulde dage forud for kapitulationen i 1945 sagde han:

Da nåede der til os skandinaver et budskab: Efter højeste ordre — således lød det — skulle alle danske og nordmænd, som befandt sig i de forskellige k-z-lejre og fængsler, afgå i særlige transporter til en fælles samlingslejr — til Neuengamme. — De skulle altså overføres til netop dette sted.

Og han fortsatte: I mine hænder har jeg endnu i dag ordren om gennemførelsen af denne aktion. . .

Og herfra skulle danskerne overføres til deres land og vi nordmænd til Sverige.

Sverre Løberg sluttede med at sige: De danske og norske ex-fanger, i hvis navn jeg taler her, har med stor sympati erfaret, at tyske venner på dette sted vil rejse en mindelund. Jeg er glad for, at jeg er kommet her til dette stævne, og jeg medbringer hilsener fra vor stortingspræsident Nils Langhelle, der også er tidligere k-z-fange.

En mindelund skal ikke blot tjene til at minde de gamle, men også de unge om, hvad her er sket. Den skal være en flammende appel til aldrig at lade fortidens onde ånder rejse sig påny.

HISTORISK SKITSE AF KONCENTRATIONS- LEJREN NEUENGAMME VED HAMBORG-BERGEDORF

Generalsekretær Hans Schwartz, Hamborg, afslutter sin skildring af Neuengamme-lejrens historie.

1944.

Central-knudepunkt for det krigsbestemte tvangsarbejde.

Da antallet af de fanger, der var forsynede med et fangenummer i 1944 er løbet op fra 26000 til 69000, så har dette år endnu engang forvandlet Neuengamme-lejrens karakter. Vi har registreret 46 større transporter (fra 40 til 2000 fanger) inden for dette år. Arbejdstjenesten var dag og nat på benene for så hurtigt som muligt at stille disse titusinder af nyankomne (for det meste udlændinge) sammen til nye transporter, der blev fragtet fra „omstigningsbanegården Neuengamme“ til en eller anden udekommando.

1944.

Tavlen ved fangernes „nationalite-

ter“ i lejrskrivestuen viste indtil 28 nationer, men et omtrentligt overblik over de registrerede transporter (det er desværre endnu ikke alle) viser, at af de 31.000 mandlige udlændinge, som vi indtil nu i følge transportlisterne kunne fastslå, har der været 7600 franskmænd. 3850 lettere, litauere, estere, finner. 3600 danskere. 3100 hollændere. 3000 polakker. 2700 russere og ukrainere. 2300 belgiere. 2200 jøder af forskell. nationaliteter. 1250 grækere. 400 jugoslavere. 300 italienere. 200 spaniere og 60 luxemburgere. Der er imidlertid endnu udeladt

transporter, hvis nøjagtige data og personal, vi ikke kender nøjagtigt. De mest indtrykfulde af disse stortransporter, som i 1944 ankom på banesporene på den anden side af krematoriet, var grækertransporterne fra Athen og de to transporter af franskmænd fra Compiègne i maj og juni 1944.

Til de to transporter fra Riga hørte bl. a. også 500—600 drenge mellem 9 og 12 år.

Efter attentatet den 20. juli 1944 kom cirka 800 tyskere fra Nordvesttyskland til lejren. Det var den såkaldte „uvejrsaktion“. Her drejede det sig mest om funktionærer fra de forhenværende oppositionspartier før 1933. Men nye transporter fra Frankrig, der bragte præfekter, biskopper og ministre til lejren, fortsatte internationaliseringen.

Så kom i september 1944 de første danskere, og en dag så det ud, som om det samlede danske politi i fuld uniform marcherede ind i Neuengamme i parademarch.

Det var efter den 9. september 1944. Dog kom i de næste uger endnu flere danskere til.

Slag på slag kom kæmpetransporter fra Riga, fra Amestort og igen fra Riga og to store transporter med jøder, en gang fra Bergen-Belsen og en gang fra Budapest (26. november 1944).

I slutningen af 1944 kom indbyggerne fra den hollandske landsby Putten, der var arresterede som gidsler. Byen var blevet ødelagt. 20 børn blev bragt til lejren og anvendt til eksperimenter af dr. Heissmeyer.

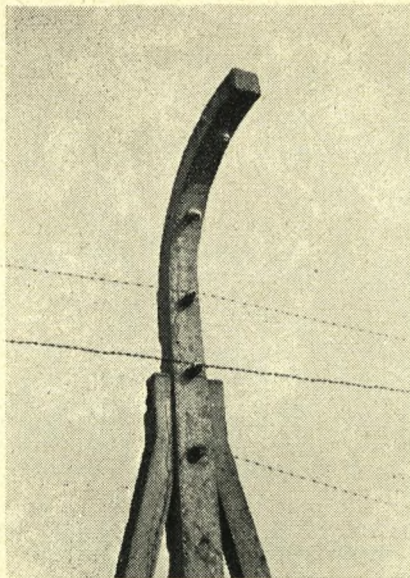
Af de gamle tyske politiske fanger blev i dette år inddraget tre transporter til „dygtighedsenheden“ Dirlewanger og som deporterede overført til frontcentralen Krakau. Til slutningen af 1944 var bestanden af tyske fanger i hovedlejren ringe. Den nåede ikke mere de tusinde.

Befrielsesåret 1945.

I månederne januar til april 1945 er endnu rundt regnet 17.000 nye kommet til Neuengamme, uden at vi hidtil havde en registrering af disse transporter. I hvert fald er imidlertid det højeste mandlige lejrunummer 87067. — Men bevisligt blev kende-

Dødens vej i Neuengamme for over 50.000 fanger. Til venstre: 1. dør, hvor alle transporter ankom. I anden halvdel af 1944 var der mellem 5 og 8 dødsfald i hver transport. Ofte også 20—25. 2. dør: Ligkammeret. Her henlå ligene i stabler, før den sidste vej til krematoriet. I baggrunden: Revier I (der var ialt 4). Til højre: Den berygtede bunker, hvor tusinder blev skudt, hængt eller blev gasset.

Omkring Neuengamme strækker pigtråden sig også i dag, men den får heldigvis lov til at forfalde, og den er naturligvis ikke mere strømførende.

tegnet 87500 udleveret, så at dette sidstnævnte tal omfatter de mandlige arrestanter i kz Neuengamme. Hertil kommer yderligere kvinderne, hvis samlede tal nåede 13.500.

1945.

Til 10. april 1945 fandtes der allerede efter dødslisterne i Neuengamme over 36.000 døde. Hertil kommer summarisk — de ofte kun med blyant indførte — eksekutioner, som Hamborg gestapo — som bevist i gestapoprocessen Henry Helms 1949 — har gennemført i Neuengamme. Et større antal hollændere — fremfor alt de overlevende indbygere fra Putten — og 71 mænd og kvinder (58 mænd og 13 kvinder), der uden retslig dom blev likvidere, er i marts og i nætterne 21. og 22. april 1945 at medregne på dødslisterne.

Dertil kommer de offentlige henrettelser af udenlandske kammerater, som vor kammerat Tollen Aere's på grund af „sabotage“, nogle tyske fangers på grund af „deserteren“ fra Dirlewanger, et antal af politi og SS folk — sikkert sabotører af den nationale kamp —, udenlandske civil- og krigsfanger, nogle tyske modstandsgrupper og personer fra 20. juli kredsen.

Mindst 7000 døde har hin katastrofe i Neustädterbugten på skibene „Cap Arcona“ og „Thielbek“ yderligere kostet, da næsten alle fanger fra Neuengamme efter 20. april 1945 blev fragtet på skibene og prammen. Af evakuerings- og invalidetransporterne i marts- og april dagene i 1945 måtte tusinde døde lægges til dødstallet, så at det samlede antal, mænd og kvinder, fra Neuengamme overskrider de 50.000.

Umenneskelige livs- og arbejdsvilkår, sygdom, epidemier, sult, gasning, eksperimenter på forsøgsstationerne i sygebarakkerne, vand- og benzinsprøjtninger, dertil dødbringende slag, skydning og hængning af SS1 vagtmandskabet, var på dagsordenen, som det er bekræftet gennem et antal processer.

Ved processen mod 14 hovedanklagede i Neuengamme sluttet 3. maj 1946 (kommandant, lejrfører, læger og SS underførere) i Lurio-Idans Hamburg spillede SS lejrlægen, Dr. Trzebinski's fotokopierede beretning en stor rolle.

Derefter er

1. i beretningskvartalet (26.-12.1944-25.-3.-1945) 6224 påvist døde,
2. 1711 fanger i så dårlig sundhedstilstand, at de måtte behandles i lazaretet (reviersyge), og 815 fan-

ger måtte dagligt behandles ambulantly.

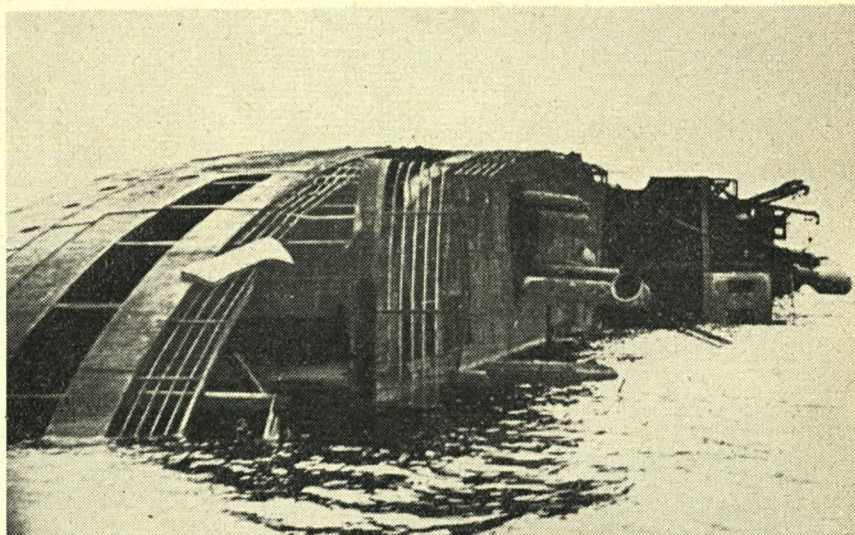
3. På grund af for store tab af døde og syge kunne arbejdskommandoerne ikke holdes oppe og måtte straks suppleres.

Dødslisterne — der befinder sig i den internationale Neuengamme-komitees besiddelse i Brüssel — viser, at af de rundt regnet 100.000 mænd og kvinder, der i de 6½ år gik gennem kz-lejren Neuengamme, vendte 50.000 ikke tilbage. Endvidere viste en undersøgelse, der blev gennemført i april 1945, at af de mere end 87.500 mandlige og mere end 13.500 kvindelige fanger i Neuengamme var endnu rundt regnet 38.000 på den tid i live.

1945.

Ved deres højtidelige afsked i maj 1945 rettede de overlevende udenlandske kammerater til deres tyske kammerater en takkeadresse, hvori det hedder:

„Alligevel har de tyske antifascister forstået at give os betydelig hjælp og endog i arbejdsindsatsen, hvor antifascisterne fra alle lande har arbejdet sammen med Albin Lüdke, i effektkammeret, i badet, i proviantrummet, i lejrskrivestuen og i alle lejrens centrale funktioner, hvor tjek-

Skibet „Cap Arcona“, udbrændt og kængret den 3. maj 1945, få minutter før de allierede ankom. Skibet kom i brand og 7000 fanger fra Neuengamme omkom, brændte ihjel eller druknede, eller blev dræbt af SS. Nogle få reddede sig ind til land i Neustadt i Holsten.

kiske, franske, belgiske, polske, sovjetiske, hollandske og græske antifascister vist tilhængere fra alle nationer virkningsfuld hjælp. Tusinder ville i dag ikke leve mere, hvis de franske, polske, tyske, belgiske, danske og norske fangelæger og plejere blandt fangerne ikke havde virket opofrende“.

Netop på denne måde fortsætter det internationale lejrfællesskab fra Neuengamme også nu sin virksomhed.

Fødselar på 4. maj-dagen.

Medlem af Kammeraternes Hjælpefonds bestyrelse, seminarirektor Paul Holt, Aarhus, fyldte 60 år den 4. maj. I dagens anledning blev Paul Holt genstand for megen opmærksomhed, bl. a. i form af omtaler i dagspressen og ved modtagelsen af et væld af gaver og hilsener.

Af dagens post.

Efter at have gennemset Deres blad for april, faldt det mig ind, at der i dette nummer var en mængde ting, der kunne anvendes til undervisningsbrug på herværende skole.

Er der mulighed for, at jeg kunne tildeles nogle eksemplarer?

For en ordens skyld skal oplyses, at skolen i indeværende sæson har 82 elever.

På forhånd tak!

Vesterlund Ungdomsskole, Vesterlund, 2. maj 1960.

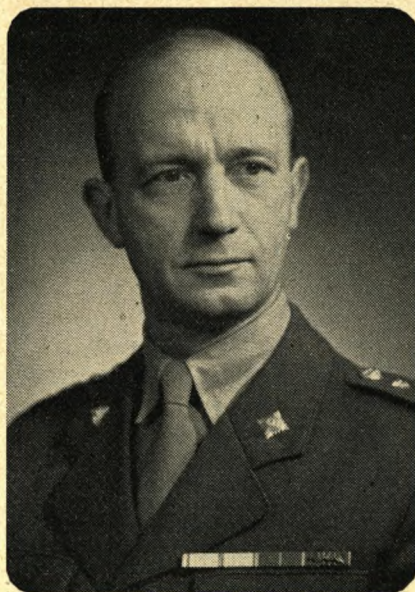
Deres ærbødige
SV. ROLIGHED.

Vi har med det samme afsendt 10 stk. af befrielsesnummeret som en gave til ungdomsskolen, der henvender sig til unge mellem 14 og 18 år, netop den aldersklasse, vi så gerne vil have i tale.

Iøvrigt vil jeg gerne benytte lejligheden til at sige tak for det udmærkede arbejde med Pigtråd. Der kommer mange forskellige blade her i huset, men ingen af dem bliver læst med så stor interesse som netop Pigtråd. Tak for det.

Helge Pedersen,
Fuglebakkevej 83, F.

GENERAL.

Næstformanden for Kammeraternes Hjælpefond, oberst Fl. B. Larsen, Fredericia, er udnævnt til general med tiltrædelse den 1. september som Københavns kommandant og chef for region 6 og 6. division.

Fl. B. Larsen blev arresteret den 2. september 1944 anklaget for spionage til fordel for sabotage. Den 21. september overførtes han til Frøslevlejren, hvorfra han deporteredes den 29. november. Den 19. december overførtes han til koncentrationslejren Osnabrück. Han ankom til Sverige den 17. september 1945 og herfra skete hjemrejsen.

Efter hjemkomsten til Danmark er Fl. B. Larsen sat på betydelige poster, der tydeligt har vist hen til, at udnævnelsen til general var at vente.

Nogle år gjorde han således tjeneste som kommandant på Søgård, senere som kontorchef i forsvarsministeriet, militærattaché i Oslo og Stockholm. I de senere år har han været kommandant i Fredericia.

Med sine 51 år har han således gjort en hurtig karriere. Han har et charmerende væsen og vil som Københavns kommandant blive mødt med en tillid, der både vil gavne hans høje stilling indenfor militæret og gøre ham vejen let til gennemførelsen af de foranstaltninger, han måtte finde fornødne.

Sagt 4. maj

Nogle må være parat til at kæmpe for friheden.

Det er ikke meningen, at vi nu femten år efter skal bore i gamle sår. Vi vil glæde os over, at vi blev fri, og vi bøjer vore hoveder i ærbødighed og taknemlighed for vore kammerater, der satte livet ind for os. Ved mindedagen skal vor ungdom vide, at det var nødvendigt at gøre en indsats for at forblive et frit folk. De unge skal vide, at et samfund må være parat til at kæmpe for friheden også med livet som indsats. Lad så nogle svigte. En dag kan det blive de unge fra i dag, der selv skal tage standpunkt til, om de vil fortsætte som frit folk eller lade sig knægte under et fremmedherredømme.

(Overlæge, dr. med. J. Wollesen ved lys- og frihedsfesten i Aabenraa).

Vi skelner mellem tyskere og nazister.

Chefredaktør Børge Outze, der var aftenens hovedtaler, sagde bl. a.:

Det er slet ikke nogen nem opgave at tale om besættelsestiden og om frihedskampens betydning til en forsamling i dag. Halvdelen kan huske, men den anden halvdel — og det bliver i dag vel omkring halvdelen af Danmarks befolkning — husker intet, fordi de ikke selv oplevede. Jeg plejer at understrege, at man altid bør skelne mellem nazister og tyskere. Vi prøvede på ikke at glemme det under besættelsen. Vi må nemlig ikke glemme, at nazisternes første ofre var tyske mænd og kvinder.

(Chefredaktør Børge Outze ved indvielsen af Frihedshallen den 4. maj i Sønderborg).

En læges syn på erstatningssagen

I folketingets forhandlinger om erstatningssagen omtales flere gange en henvendelse, overlæge, dr. med. Paul Thygesen har rettet til socialministeriet.

Redegørelsen gengives i sin helhed, da den spiller en væsentlig rolle i debatten om fordelingen af de tyske erstatninger.

Henvendelsen sker på foranledning af diskussionen i dagspressen om fordelingen af det tyske erstatningsbeløb til besættelsestidens ofre samt det meddelte ministerielle forslag til fordelingen.

I øvrigt motiveres min henvendelse ved et særligt kendskab til de helbredsmæssige og sociale følger af deportation til de tyske koncentrationslejre. Erfaringerne er i samarbejde med flere kolleger og med støtte fra den danske stat bearbejdet til forskellige lægevidenskabelige arbejder, offentliggjort i årene 1949 til 1954 på dansk, engelsk, fransk og tysk. Erfaringerne er vedligeholdt og udbygget ved kontinuerlige undersøgelser af tidligere fanger for Direktoratet for Ulykkesforsikringen samt almen lægelig virksomhed over for tidligere fanger.

Fra dagspressens oplysninger og fra oplysninger modtaget fra Fællesudvalget for Danmarks tidligere politiske Fanger opfatter jeg forenklet yderpunkterne i de fremsatte standpunkter således:

1) Beløbet bør udelukkende fordeles til enker samt tidligere fanger med erkendt (og anerkendt) invaliditet: „Forsorgssynspunktet“.

2) Beløbet bør helt eller fortrinsvis fordeles blandt tidligere fanger i overensstemmelse med fangedagens antal, med størst beløb for fangedage i Tyskland og uanset invaliditet (dette tilsyneladende i overensstemmelse med fangeudvalgets opfattelse af den ideologiske baggrund for forhandlingerne med Vesttyskland): „Tortsynspunktet“.

Inspirationen til min henvendelse er den lægeligt og statistisk begrundede opfattelse, at en anvendelse af „tortsynspunktet“ i væsentlig grad vil imødekomme de ønsker om hjælp, der ligger til grund for „forsorgssyns-

punktet“, og at en anvendelse af „tortsynspunktet“ indebærer mulighed for en vis behandlingsmæssig virkning over for en lang række tidligere fanger, som er helbredsskadede uden nødvendigvis at være invaliderede erhvervmæssigt.

De lægelige erfaringer.

De lægelige erfaringer, i hvert tilfælde den statistisk begrundede del af dem, omhandler fortrinsvis de tidligere deporterede, og jeg begrænser mig til disse (ca. 6000) tidligere fangers forhold.

Desværre uden kendskab til de nuværende tal herfor i Direktoratet for Ulykkesforsikringen vil jeg regne med, at kun et mindretal af disse 6000 tidligere deporterede har haft sag i Direktoratet for Ulykkesforsikringen ifølge 1. afsnit i Loven om Erstatning til Besættelsestidens Ofre.

Samtidigt kan man uden betænkelighed og solidt erfaringsbegrundet udtale, at hovedparten af de tidligere deporterede er helbredsskadede. Til trods herfor holder denne hovedpart sig nogenlunde erhvervsdygtig, men for de flestes vedkommende på en måde, så arbejdsdagen beslaglægger deres kapacitet og med en tilsvarende forringet livsudfoldelse uden for arbejdstiden til følge. Dette forhold belaster mange familier og bragt mange tidligere fanger en vis mindreværdsfølelse og skadet deres position inden for den nærmeste familie.

For mange har arbejdsindsatsen formet sig som en hutlen sig frem gennem perioder med fuld arbejdsindsats, afvekslende med perioder med delvis arbejdsindsats og fuldstændig arbejdsudygtighed.

Ved en undersøgelse i 1948—49 af en ikke udvalgt gruppe af 572 tidligere deporterede „politiske“ fanger

(+ 710 tidligere deporterede politifolk) viste det sig, at kun 30,5 % af de tidligere politiske fanger havde været normalt arbejdsdygtige siden repatrieringen. 18 % havde været arbejdsudygtige i over 1 år.

På grund af mindre belastende deportationsvilkår og på grund af de beskyttede erhvervsvilkår har invaliditetsproblemet gennem alle årene efter repatrieringen været mindre for politifolkene end for deporterede af andre kategorier.

Ved en undersøgelse i 1954 af 112 tidligere deporterede politiske fanger, som havde søgt hjælp ifølge erstatningslovens 1. afsnit, viste det sig, at ikke mindre end 40 % havde søgt at råde bod på deres insufficiens ved at skifte til andet arbejde.

Parallelt hermed, men uden at kunne give exakte tal derfor, kan det udtales, at talrige af de tidligere fanger, som ikke har søgt hjælp inden for erstatningslovens 1. afsnit, arbejder i en mindre lønende akkord, end de ville have gjort, såfremt de var forblevet raske, og at mange har opgivet et indtægtsgivende extraarbejde, som de ellers ville have haft.

Ved lægeundersøgelserne har hovedparten givet udtryk for modvilje ved at søge hjælp inden for erstatningslovens rammer. De fleste har (i reglen fejlagtigt) regnet deres svækkelsestilstand som noget forbigående, og efterhånden er svækkelsestilstanden blevet noget tilvant og ikke erkendt som sygdom.

KZ-syndromet.

Den aktuelle sygdomstilstand er beskrevet ensartet i danske, franske og tyske lægevidenskabelige arbejder, herhjemme under betegnelsen „KZ-syndromet“, — som en kronisk svækkelsestilstand som følge af udhungring ved kalorie- og specielt proteinfattig kost i den 2. verdenskrigs tyske koncentrationslejre. Syndromets biologiske oprindelse er underbygget ved en statistisk dokumenteret relation til den tidligere udhungrings grad.

Når KZ-syndromet trods en broget symptomatologi fremtræder som et ensartet symptomkomplex, skyldes det ikke mindst dets sjælelige symp-

KEMP & LAURITZEN A/S
København

A. RINGGAARD
Manufaktur — Kjøler
Nørre Aaby

MARCIPANFABRIKEN
MARCIA
Aktieselskab

FABRIKKEN
JYLLAND
N. SØNDERGAARD
Nørre Aaby

DAMEHUSET
Nørre Aaby

BOLIGHUSET
Nørregade 23 — Ejby st.

A/S H. HANSEN
Trælaster & Brændsel
Ejby

EJBY TEGLVÆRK

Fabrikken „NUTIDEN“
Ejby st.
STALDMONTERING og
TILBEHØR

H. J. ELMBO
Aut. installatør
Aarup   Telefon 330

MØBELHALLEN
v/ Carla Andersen
Aarup — Telefon 326

KRØLULDSFABRIKEN „ANGORA“
ODDER

A. MIKAEL LAURSEN
SCT. PAULS KIRKEPLADS 9 — AARHUS

AKTIESELSKABET
A. KNUDSENS LÆDERFABRIK
EBELTOFT

Aktieselskabet
VEJLE ALBUMINFABRIK

SPAREKASSEN
FØR KJØGE OG OMEGN

DISCONTOBANKEN
Køge

ØSTSJÆLLANDS LANDBOBANK
AKTIESELSKAB
Køge

BANKEN FØR AARUP OG OMEGN
AKTIESELSKAB

tomter: Depressive tilstande, stemningssvingninger, irritabilitet, uligevægt, grådanfald, rastløshed, hukommelses- og indprentningssvækkelse. De legemlige symptomer domineres af abnormt hurtig fysisk udtrætning, undervægt, muskelsmerter, nedsat infektionsresistens (statistisk dokumenteret også for tuberkulose), periodiske diarreer, potensforstyrrelser, anfald af sved, hjertebanken og hestigninger.

Et sygdomsbillede har udkrystalliseret sig.

I løbet af de 15 år siden befrielsen har der hos de dårligste blandt de tidligere Tysklandsfanger udkrystalliseret sig et sygdomsbillede, hvis sjælelige symptomer beherskes af en objektiv påviselig intellektuel svækkelse, som sammen med et synligt legemligt forfald vidner om fremskynede ældningsprocesser, og det er blevet almindeligt anerkendt (og også udtrykt af Retslægerådet), at KZ-syndromet generelt må opfattes som udtryk for en organisk molest, der også rammer hjernen.

I det sidste offentliggjorte arbejde (1954) konkluderede overlæge ved Invalideforsikringsretten, dr. med. Knud Hermann og undertegnede: „KZ-syndromet må forsikringsmæssigt vurderes i overensstemmelse med dets dokumenterede invaliderende virkning og dets prognose. Da invaliditetsansættelsen ikke lader sig gradere efter gængse objektive kriterier, og da hverken arten eller summen af syndromets enkelte symptomer reflekterer det praktiske omfang af den pågældende invaliditet, må den ideelle afgørelse bero på en kombineret social og lægelig vurdering. Konsekvensen af den usikre prognose må blive, at muligheden for senere revision holdes åben“.

Repatrieringsperiodens arbejdsudygtighed belyst i relation til fangerens alder, deportationens varighed og dens forskellige vilkår viste inden for det omtalte ikke udvalgte materiale på 572 politiske fanger følgende: Aftagende arbejdsudygtighed med stigende alder, — tendensen mindsket ved en klart demonstreret overdødelighed blandt de ældre (også efter

repatrieringen). Øget omfang af arbejdsudygtighed med øget deportationstid.

Mere afgørende for deportationens sociale følger var dog dens vilkår: Pågældende lejres grad af underernæring, selve hungersymptomernes sværhedsgrad med fangerens vægttab som gyldig indikator og med fangerne fra Stutthof og Porta som de hårdest ramte. (Dødeligheden for de danske fanger i de nævnte lejre var henholdsvis 14 og 44 %, og henholdsvis 27 og 40 % af de overlevende fra de to lejre havde tabt mere end 35 % i vægt).

Deportationsvarighedens indflydelse på helbredstilstanden efter repatrieringen kan belyses af følgende tal:

Blandt de fanger, som var deporteret i 3 måneder eller mindre havde 36 % været normalt arbejdsdygtige i 3-året 1945—48, og kun 10 % havde været arbejdsudygtige i mere end 1 år.

Blandt fanger, som var deporteret i over 1 år, havde kun 22 % været normalt arbejdsdygtige inden for repatrieringens første 3 år, mens 31 % havde været arbejdsudygtige i mere end 1 år.

Deporteret 6 måneder i gennemsnit.

De danske fanger var gennemsnitlig deporteret i ca. 6 mdr., men for de tidligere fanger, som indtil 1954 havde søgt erstatning på grund af invaliditet som følge af KZ-syndrom, viste den gennemsnitlige deportationsvarighed sig at være 10 måneder. (Og 66 % af disse overvejende langvarigt deporterede havde haft vægttab på over 35 % af tidligere normalvægt).

Der er altså en statistisk sikker korrelation mellem deportationens belastning, målt ved dens varighed, og graden af helbredsforringelse og invaliditetens omfang efter repatrieringen.

Det kan tilføjes, at 28 % af de danske, som blev deporteret til Tyskland, tilhørte bedestillede erhverv (højere embedsmænd, læger, sagførere, direktører, fabrikanter, officerer m. fl.). Men ingen af de, der indtil 1954 havde søgt erstatning for et KZ-syndrom, tilhørte denne gruppe af relativ sta-

bile erhverv, som ifølge de tidligere undersøgelser i højst grad har lettet den sociale gentilpasnings praktiske muligheder. Hovedparten af de, der er helbredsskadede med manifest invaliditet til følge, er kropsarbejdere, og alle (fraset politifolkene) tilhører de mindre „trygge“ erhverv, inden for hvilke en latent arbejdsudygtighed tilsyneladende i højere grad er tilbøjelig til at blive manifest. I et materiale fra Direktoratet for Ulykkesforsikringen 1954 fordelte de erstatningssøgende sig således efter erhverv:

Faglærte arbejdere + kontor-	
assistenter	37 %
Ufaglærte arbejdere	33 %
Uangivne erhverv, småhandlen-	
de, handelsrejsende, lavere	
funktionærer, studenter,	
kunstnere m. fl.	30 %

Loven har kun i ringe grad kompenseret de reelle skader.

Det kunne dokumenteres, at loven om erstatning til besættelsestidens ofre, således som den blev praktiseret til 1950, kun i ringe grad kompenserede de reelle skader, som var forårsaget af „KZ-syndromet“ (som dengang i højere grad blev opfattet som en „nervøs“ tilstand).

Lovens praktisering siden 1950 har ændret dette forhold fundamentalt, og jeg mener at kunne udtale, at erstatningsloven nu i væsentligt omfang honorerer KZ-syndromets invaliderende virkning, idet sociale kriterier (foruden lægelige) lægges til grund for invaliditetsansættelsen.

Men det skal gentages: Kun et mindretal har — trods sygdom — søgt erstatningslovens hjælp og er næppe heller berettigede til dens hjælp, hvis sygdommens invaliderende virkning endnu kun er latent til stede.

Over for det foreliggende forslag om at yde beløb, der er forskellige for de 25—50 % invaliderede og de over 50 % invaliderede, bør det nok fremhæves, at formentlig kun et mindretal af de høje invaliditetsansættelser er blevet til ved en enkelt afgørelse. En efterhånden klassisk udvikling af invaliditetsansættelser for mange tidligere deporterede er en

- international elegance udgår fra **ELBI**

invaliditetsansættelse på 10, måske 15 % i 1947 el. 1948, forhøjet til 25 % i f. eks. 1951 eller 1953 og en yderligere forhøjelse til måske 65 eller 75 % i 1959.

Alt tyder på at denne tendens til aftagende erhvervsevne og forhøjede invaliditetsansættelser vil fortsætte i de kommende år, og man må også regne med en række nyanmeldte tilfælde af invaliditet efterhånden som gennemsnitsalderen vokser for de tidligere deporterede, — dette i overensstemmelse med det allerede anførte om KZ-syndromets karakter af accelereret ældningsproces.

Gennemsnitsalderen for de tidligere deporterede er i dag omkring 45 år, men naturligvis med ret stor spredning. Dog kan man nok regne med, at ca. 75 % i dag er mellem 40 og 55 år gamle.

Af det fremførte om invaliditetsansættelsernes ofte glidende karakter fremgår, at det i en lang række tilfælde vil komme til at bero på en tilfældighed, om en tidligere fange er erklæret under 25 %, 25—50 % eller over 50 % invalid på tidspunktet for udbetalingen af den aktuelle ydelse fra Tyskland.

Konkluderende anføres:

Hovedparten af de tidligere deporterede er helbredsskadede gennem en organisk sygdom „KZ-syndromet“, som forenklet kan karakteriseres ved en fremskyndet ældningsproces.

Der er statistisk påvist en korrelation mellem deportationens varighed og helbredsforringelsen efter reparationen.

En anvendelse af „tortsynspunktet“ og en ydelse efter fangedagenses antal vil derfor — for de fleste kategorier af tidligere deporterede — automatisk i væsentlig grad imødekomme de ønsker om hjælp til særligt skadede, som ligger til grund for „forsorgssynspunktet“.

Loven om Erstatning til Besættelsestidens Ofre (1. afsnit) honorerer nu i væsentlig grad den socialt manifesterede invaliditet.

Men kun et mindretal af de tidligere fanger har (endnu) — trods helbredsforringelse og mere eller mindre latent invaliditet — søgt hjælp inden for erstatningslovens 1. afsnit.

En ydelse efter invaliditetsansættelsernes størrelse idag risikerer at ramme tilfældigt, idet invaliditetsansættelserne i en række tilfælde er glidende og ændres inden for få år.

En torterstatning indebærer mulighed for en vis mentalhygiejnisk behandlingseffekt i form af rehabilitering af den tidligere fange, over for ham selv og over for omgivelserne, især den nærmeste familie, til hvem hans forhold ofte er skadet på grund

af KZ-syndromets sjælelige symptomer.

Dette behov for rehabilitering er i realiteten størst for de af de tidligere fanger, som har holdt sig arbejdsdygtige trods helbredsforringelse, men på bekostning af almen livsudfoldelse. I ærbødighed

PAUL THYGESEN,
dr. med. overlæge ved den
neurologiske afdeling,
Kbh.s Amts Sygehus i Gentofte.

Statsministertale den 4. maj

10.000 i Ryvangen

Radio og fjernsyn var præget af befrielsesdagen og bragte bl. a. transmission fra højtideligheden ved mindesmærket ved Helligåndskirken og det efterfølgende fakkeltog til Christiansborg, hvor statsminister Kampmann talte.

Statsministeren sagde bl. a. i sin tale:

— En forårsaften som denne for 15 år siden nåede budskabet frem til os gennem den danske radio i London, at Danmark atter var frit. Og en glædesrus gik over landet.

Vi, der oplevede denne stund som voksne, glemmer det aldrig. Hverken befrielsens glæde eller skuddene, der gjaldede i den sene aften. Vi havde lært om besættelse, tvang og umenneskelig terror og forstod nu, hvad frihed var. I dag, kun 15 år efter, er alt dette historie for hele vor ungdom.

Frihedsbudskabet betød tillige for mange landsmænd et forstærket, men også et ængsteligt håb om at gense mænd og sønner, fædre og brødre. Vi ved, at håbet brast for mange.

Endnu i dag lever sorg og savn over de ofre, der frivilligt blev ydet, så vi og vore børn kunne leve i et frit Danmark.

Besættelsestiden bragte andet end sorg og savn. Vi lærte at stå sammen — på trods af alt. Frihedskampen rejste et tillidsfuldt og uselvsk samarbejde, hvori deltog kvinder og mænd, unge og gamle fra vidt forskellige kredse. Friheden blev vundet. Og vi oplevede freden. Ganske vist en anden fred, end vi havde ønsket os. Men våbnene hvilede — og vi tog fat på hverdagens arbejde med at genopbygge vort land.

Også i dette ønskede mange, at vi skulle stå sammen, som vi havde gjort det i de onde år. Vi ved alle, hvordan det er gået. Og gang på gang er det spørgsmål blevet stillet, om det sammenhold, der trods forskelligt livssyn og borgerligt og politisk ståsted bandt os sammen til ét

folk og til ét håb, ikke kunne og burde være fortsat i genrejsningens og fredens år.

Jeg tror, fortsatte statsministeren, at det ville stride mod dansk sind og dansk demokrati, hvis vi i mere fredelige tider tvang os selv til at leve op til disse mål. Vi er i Danmark og Norden ikke masse mennesker, der pludselig efter parole kan lade hjerter slå og tankerne gå i takt i en disciplineret flok — det være sig politisk, kirkelig eller folkelig. Der kan måske være delte meninger om, hvorvidt man vil betragte dette som en svaghed eller som en styrke, jeg synes, det er det sidste.

Kernen i et demokrati som det danske er friheden og respekten for andres frihed.

Friheden betyder nemlig frihed til noget. Altså frihed til at ytre sig og tro, som man lyster og til at kæmpe for de mål, man nu engang har valgt som sine. Men ordet rummer også, at man vil være fri for nogen. Fri for nød, fattigdom og arbejdsløshed.

Den enighed, der samlede hele vort folk under den nazistiske besættelse, sagde Kampmann videre, var god og livsnødvendig dengang. Men jeg tror ikke, at vort demokratiske liv ville være tjent med en sådan enighed om alle politiske spørgsmål i dag.

Vi har dog fra besættelsestiden arvet værdier, som kan være til gavn og udvikling både for vort land og os selv. Jeg tænker ikke mindst på dette: at vise god vilje til at anerkende hinanden og tillægge hinanden bedre motiver og mål for arbejdet, end det vist ofte er tilfældet.

Vi lever i dag mere end nogen sinde under et fællesskab, der rækker ud over grænser og kontinenter. Ingen nation kan i dag være sig selv nok. For alle frie folk er det af afgørende betydning, at vi i fællesskab værner de værdier, som mange ofrede så meget for at opnå under det opgør, der endte for 15 år siden. Og-

DET FYENSKE TRÆLASTKOMPAGNI
Aktieselskab
ODENSE

KAJ PEDERSEN
MOTORCYKLER
SCT. JØRGENSEGADE 12
ODENSE

Importkompagniet I/S
Odense

STENCO A/S
Odense

HOLBECKS FAJANCEFORRETNING
Aktieselskab
ODENSE

MARIUS BOEL
„Borgmestergaarden“
Albanigade 5 — Odense

ARBEJDERNES AKTIEBAGERI A/S
ODENSE

DANSK MØBELPLADE- & FINERFABRIK
AKTIESELSKAB
ODENSE

ODENSE MARCIPANFABRIK
AKTIESELSKAB

ODENSE EKSPORTSLAGTERI

så vi er med i dette fællesskab til værn for frihed og demokrati.

Vi er igen i dag mange steder i verden vidne til, at friheden ikke er det givne, men fortsat kræver kamp. Vi, der gennem fem år har oplevet, at friheden var kampen og ofrene værd, forstår af hjertet det håb, der næres af undertrykte folk verden over. Vore tanker går netop denne aften til de millioner, som lever under diktaturets tvang. Vi vil arbejde for, at friheden og demokratiet også må blive deres.

I dyb taknemlighed til de kvinder og mænd, der gav deres liv eller helbred under deltagelse i Danmarks frihedskamp — og ud fra ønsket

om, at vi i fællesskab må skabe bedre vilkår og forudsætninger for den ungdom, der vokser op herhjemme, for derigennem at sikre vort land og dets befolkning en bedre fremtid — beder jeg Dem alle om med mig at forenes i et tredobلدigt: Danmark leve!

I Ryvangen havde Kammeraternes Hjælpefond tændt hundreder af lys og fakler. På alle gravene blev der lagt buketter. Er orkester spillede nationale melodier — ganske dæmpet.

Den smukke aften samlede 10.000 besøgende.

Kammeratskabsstævne i Horsens

Overlevende fra k-z-lejren med den største dødelighedsprocent mindes 15-året for befrielsen.

Kammeraterne fra k-z-lejren Hannover-Stöcken samledes den 7. maj i Horsens til en mindehøjtidelighed.

Man samledes hos ejendomsmægler Axel G. Nielsen, hvorefter man begav sig til Klosterkirken. Her nedlagdes en krans ved mindestenen.

Ved et samvær på Snaptun Færgesgård talte formanden for Kammeraternes Hjælpefond, konsul Kaj V. Dahl om fondens arbejde og redegjorde for erstatningssagen.

Stævnet sluttede med fællesspisning.

Den 16. oktober 1944 blev 40 danske koncentrationslejr-fanger ført fra Neuengamme til en akkumulatorfabrik i Hannover-Stöcken, hvor de skulle udføre slavearbejde for den tyske krigsindustri. Seks af dem døde dernede, to døde senere af eftervirkningerne, og en er sporløst forsvundet. Men den 7. maj mødtes 18 af de tilbageværende i Horsens for at fejre 15 års dagen for befrielsen, for at mindes de døde og det kammeratskab, der opstod i fangenskab.

18 af de 40 danskere, der en morgen blev udtaget i Neuengamme til slavearbejdet, var fra Horsens, og af dem er de tre døde. Arbejdet i akkumulatorfabrikken var i højeste grad sundhedsfarligt, skriver Horsens Avis. Fangerne skulle smøre varm blymasse på gitterplader og var 12 timer hver dag udsat for de farlige blydampe, ligesom de risikerede at få blymasse i maven, hvis de kom til at sutte på fingrene.

De tyske arbejdere havde beskyttelsesmasker og gummihandsker på, men fangerne måtte arbejde uden.

Flere af dem, der reddede livet, lider endnu af blyforgiftningens eftervirkninger. Dertil kom den dårlige ernæring. Der døde i hundredvis af fanger i denne fabrik, mest letter og polakker. Gennemsnitslevetiden for en fange, der blev overflyttet til dette arbejde, var kun tre måneder.

Blev løskøbt for 200 cigaretter.

De danske fanger blev befriet den 28. marts 1945. Det var svensk Røde Kors, der kom med de hvide busser. Den svenske leder måtte betale kommandanten 200 cigaretter for at få de danske fanger fri. De blev derefter kørt til Neuengamme, hvor de opholdt sig nogle dage, inden de blev kørt videre gennem Danmark til Sverige.

Der manglede 60 mand.

De 40 mand hørte til en transport, der kun kom til Neuengamme på grund af tyskernes ordenssans. De var blevet arresteret forskellige steder i landet og ført til Horserød, hvorfra de sammen med godt 700 andre blev sejlet til Flensborg og ført til Froslevlejren. Så kom den dag, da politiet og grænsegendarmerne blev arresteret. — Grænsegendarmerne fra Froslevlejren skulle videre til Neuengamme.

Tyskernes regler foreskrev, at der skulle være 200 mand i hver transport, og da der kun var 140 grænsegendarmer, blev der udtaget 60 af de civile fanger, som blev sendt med. Rejsen foregik i kreaturvogn med to knipper halm som sengeleje i hver vogn, der var propfyldt af mænd.

De 18 fra Horsens.

Af de 18 af fangerne, der var fra Horsens, døde ekspedient Otto Johansen Bøgh og Hans Jørgen Madsen dernede, og Verner Høj Nielsen døde et år efter befrielsen som følge af blyforgiftning. De 15 overlevende er: Anton Eggerth Eriksen, bryggeriarbejder Fritz Peter Hansen (som siden er emigreret), filialbestyrer Willy Dahl Jensen, nu Aarhus, forretningsfører Søren Korup, nu Esbjerg, salgschef Ove Lykkeberg, Steen Lykkeberg, købmand Knud Otto Madsen, bager Peter Møller Madsen, nu København, ejendomsmægler Axel G. Nielsen, brandassistent, kleinsmed Orla Erik Nielsen, bogholder Erik Hjerrild Petersen, repræsentant Carl Adolph Sørensen, repræsentant Ove Misfeldt Sørensen, repræsentant Kai Magnus Wive og farvehandler Gunnar Transel, nu Vejle.

Overlevende fra Hannover-Stöcken samlede ved mindestenen ved Klosterkirken i Horsens i anledning af 15-året for hjemkomsten.

FYNS TIDENDE

Odense

JENS P. KOCH & CO.

BYGMESTRE

Vindegade 2 — Odense

Carsten Petersen & Co.

IMPORT AF KUL OG KOKS
BRÆNDELSOLIER

Odense

Forsikringsaktieselskabet

GORM

ODENSE

L. POULSEN I/S

TØMRER- & SNEDKERMESTRE

Wichmandsgade 15

ODENSE

TUBORG DEPOTET

Wichmandsgade 10 — Odense

MØLLER & CO., ODENSE, A/S

R. BØG JØRGENSENS MASKINFABRIK

FREDERIKSGADE 40 — ODENSE

CARL HANSEN & SØN

*Møbel*fabrik

KOCHSGADE 97 — ODENSE

ODENSE SEGLMÆRKEFABRIK A/S

HENRIETTEVEJ 1—3, ODENSE

Fællesudvalget til forhandling på Christiansborg. Flere forslag fremsat.

Fællesudvalget for Danmarks politiske fanger havde onsdag den 11. maj foretræde for folketingets 17-mands udvalg. Formanden for udvalget, statsaut. revisor H. C. Steen Hansen var deputationens ordfører. Man havde foretræde en hel time, og der udsandt sig indenfor denne tid en drøftelse af sagen. Begge dele er usædvanlige.

Steen Hansen sagde bl. a.:

I tidens løb har vi undersøgt alle protester mod vore standpunkter. I enkelte tilfælde har det vist sig, at det protesterende antal var helt nede på reelt 3 personer. I andre tilfælde 14 personer. Det største antal protester blev fremsendt fra Frihedskampens Veteraner med ialt 172 underskrifter.

Disse protester gjaldt fortrinsvis sagens første afsnit, nemlig modtagelsen af den tyske erstatning. Vedrørende sagens 2. afsnit — fordeling af den modtagne erstatning — er forholdet imidlertid det, at tilsvarende meningsforskelligheder ikke er tilstede i fangekredse.

Det var fællesudvalgets opfattelse, at også protesterne mod indgåelsen af overenskomsten med Tyskland i antal var uvæsentlige sammenlignet med det antal fanger, som fællesudvalget repræsenterede. Vi har imidlertid i den forløbne tid søgt drøftelser til alle sider, og dette har som nævnt resulteret i, at vi kan udtale, at det er vort indtryk, at der heller ikke fra Frihedskampens Veteraner vil være indvendinger mod vore i det efterfølgende gengivne forslag til ændringer til det af socialministeren fremsatte lovforslag.

For en ordens skyld tilføjes, at vi ved sagernes behandling i årenes løb i Fællesudvalget altid har haft eenstemmige beslutninger som grundlag for vore afgørelser, og at dette også er tilfældet med hensyn til nærværende ændringsforslag.

Det er Fællesudvalgets opfattelse, at vort forslag til fordelingslov stadig må betegnes som det bedst egnede grundlag, men at vi ikke finder at burde presse dette frem i forhold til socialministerens forslag, såfremt dette er udtryk for det politiske opnåelige.

Til forslagens enkelte paragraffer

har vi følgende ønsker og bemærkninger:

Til § 2, stk. 1, kunne vi ønske som et nyt punkt c at få tilføjet:

„For så vidt forringelsen af erhvervsevnen tidligere har været ansat til 50 % eller derover, men senere andrager 15 % eller derover, dog under 25%: 4.000 kr.“

Til § 4. Som nyt stk. 4 indføjes:

„Har deportationen til udlandet vedværet i over 40 uger, beregnes de overskydende uger med et tillæg på 25 %. Har deportationen til udlandet været over 80 uger, beregnes de overskydende uger med et tillæg på ialt 50%.“

Vort ændringsforslag er foranlediget af, at socialministerens forslag i forhold til Fællesudvalgets forslag antagelig reducerer den almindelige ugepengeerstatning til fangerne. Vi mener bestemt, at denne reduktion ikke må komme til skade for de hårdest ramte fanger. Vi henviser i denne forbindelse til overlæge Thygesen's udtalelse, hvoraf det fremgår, at mentalskader er stærkt voksende i forhold til fangetidens længde og opholdets hårdhed, og at dette navnlig kan komme til udtryk i overensstemmelse med de af os nævnte tidsfrister.

Vi henviser yderligere til, at man i det norske forslag til erstatningslov har tillagt fanger med over 18 måneders fangetid et tillæg på 50 % ud fra samme erkendelse.

Til § 8. Bestemmelsen affattes således:

„Personer, der under den tyske besættelse har udvist en national uværdig holdning og efterladte efter sådanne personer er afskåret fra at modtage ydelser i henhold til nærværende lov. Spørgsmålet om, hvorvidt en person omfattes af denne bestemmelse, afgøres endeligt af fordelingsnævnet.“

Efter Fællesudvalgets forslag skulle fordelingsnævnet bestå „af en af socialministeren beskikket formand,

der skal opfylde betingelserne for at udnævnes til landsdommer, samt af 4 repræsentanter fra Fællesudvalget for Danmarks tidligere politiske Fanger“. Man ville herved opnå, at sagerne blev behandlet af personer, der kan forudsættes i forvejen at have kendskab til de allerfleste af de konkrete tilfælde, der vil komme til at foreligge for nævnet. Fællesudvalget anser dette for at have en særlig betydning i forhold til de ekstra ydelser, der er mulighed for efter forslagens paragraf 6.

Bogen om Neuengamme.

Beretninger og dokumenter.

I anledning af 15-års-stævnet i Neuengamme har „Lagergemeinschaft Neuengamme“ udgivet bogen „So ging es zu Ende“.

Bogen omfatter 102 sider i ret pænt udstyr. En del af siderne er gode fotografiske optagelser fra lejren samt fotografiske gengivelser af dokumenter.

Bogen har længe været savnet, for endnu i dag findes der intet arkiv, intet magasin, i hvilket dokumentarisk materiale er tilgængeligt for offentligheden. Og til trods for, at byen Hamborg ligger i lejrens nærhed, er der i dag mennesker, der spørger, om der fandtes et krematorium i Neuengamme.

Beretningerne i bogen er skrevet af kammerater fra Europas lande, men dokumenterne stammer fra SS-arkiverne og fra retssagerne.

Rent kronologisk anføres transporterne til lejren lige fra dens oprettelse i 1938 til dens ophør i 1945. Ialt gik der 87.500 mandlige og 13.500 kvindelige fanger gennem lejren, og der anføres en liste på ikke færre end 8 sider over fanger, der blev hængt eller skudt. Fra 1943 er det gennemgående antallet, men nøjagtig angivet med dato og årstal. Danskerne i lejren omtales med 6 sider. Der redegøres for en del af udekommadoerne, og der er en omhyggeligt udarbejdet kildeliste samt fortegnelse over den litteratur, der foreligger om Neuengamme.

Bogen fås portofrit tilsendt, når man indbetaler 5 kr. til giro 780, Kammeraternes Hjælpefond, St. Kannekestræde 10, København K. Man bedes på kuponen skrive: Bogen om Neuengamme.

**ODENSE
KVÆGTORV**

C. M. HOFFMANN
DAMEKONFEKTION
ODENSE

SKJØDT & BOISEN
SKIBHUSVEJ 70
ODENSE

AKTIESELSKABET
AXEL MEYER & CO.
ODENSE

VIGGO MADSEN
FYNS BOGHANDEL
ODENSE

PAUL HOBOLTH
Vestergade 38
ODENSE

**REKLAMBUREAU
NORMANN**
Odense

A/S HAUSTRUPS FABRIKER
Odense

KONSUMMÆLKMEJERIERNE
ODENSE

Andelsselskabet
ODENSE EKSPORTSLAGTERIET

A/S ODENSE LITOGRAFISKE ANSTALT
HAGEN & SØRENSEN
ODENSE LYSKOPIERINGSANSTALT

N. TØRRING
AKTIESELSKAB
ODENSE

ENTREPRENØRFIRMAET
CARL NIELSEN
ODENSE

GUG KJELDSSEN'S EFT.
FYLDEPENNE
MAGASINET

N. BROGAARD
Vestergade 56 — Odense
Tlf. 12 15 30

RATIFIKATION

Folketinget vedtog i sit møde den 12. maj at ratificere overenskomsten med Vesttyskland om udbetaling af erstatninger til danske statsborgere, der har været ramt af national-socialistiske forfølgelsesforanstaltninger.

105 stemte for, 4 imod, mens 3 undlod at stemme, nemlig Per Federspiel, Frode Jakobsen og Aksel Larsen.

Frode Jakobsen anbefalede at stemme imod, men ville selv være medvirkende ved fastsættelse af reglerne for pengenes fordeling.

NORGE

Solhøgda indvies.

Søndag d. 12. juni indvies Solhøgda, monumentet over norske kvinders patriotiske indsats i årene 1940—45. Hjemmet er rejst på initiativ af den norske professorinde, fru Sylvia Salvesen, som vil være bladets læsere velkendt fra artikler og omtaler.

Sylvia Salvesen har personlig stillet grunden til rådighed på hendes gård Ekeberg ved Oslo fjord, syd for Drøbak.

Æresmedlem.

Overingeniør Leif Nordstrand, Oslo, er udnævnt til æresmedlem af Sachsenhausfangernes forening — som en påskønnelse af hans store arbejde for erstatningssagen.

Gestapofangerne

Gestapofangernes landsmøde i København 28.—29. maj starter med modtagelse på rådhuset. Der fortsæt-

tes til Ryvangen og dagen slutter på Langelinjevavillonen.

Søndag går turen til Nordsjælland over Hillerød, Asminderød, Helsingør og Kronborg.

Om mandagen er der besøg på Carlsberg.

FERIEHJEMMET PÅ KEGNÆS HAR FÅET HELÅRSDRIFT

Bestyrelsesmøde i Kammeraternes Hjelpefond.

Kammeraternes Hjelpefonds bestyrelse holdt sit halvårslige møde lørdag den 30. april i Admiral Gjeddes Gård.

For første gang i fondens historie var formanden, konsul Kaj V. Dahl, Horsens forhindret i at være til stede. I stedet virkede næstformanden, general Fl. B. Larsen som mødeleder og fremlagde formandens beretning.

Det fremgik heraf, at fonden i dag har 738 medlemmer.

Fonden har behandlet 1622 sager, hvoraf 1041 er bevilget, 69 studielegater, 160 invalidelegater, 3 studielån og 93 almindelige lån. 222 ansøgninger om hjælp er afslået, og 34 er henvist til frihedsfonden. Der er i det forløbne år udbetalt 51.000 kr. i hjælp.

Kassereren, statsaut. revisor H. C. Steen Hansen fremlagde og kommenterede det reviderede regnskab.

Bladets redaktør, overlærer Johs. Fosmark omtalte redaktionelle forhold og oplæste nogle hilsener til bladet.

Bladets forretningsfører, arkitekt Henning Kornbeck omtalte især arbejdet med at skaffe pengene til de fire rejser for besættelsestidens ofre.

Pastor Poul Riis havde i år lovet at skaffe musikere til 4. maj-aftenen i Ryvangen.

Man vedtog at kontakte en god ven af fonden til at føre tilsyn med feriehemmet på Kegnæs. Vedkommende bor på Als og vil således kunne have hyppig kontakt med feriehemmet, der forøvrigt det sidste år ikke blot har været brugt i sommerhalvåret, men hele kalenderåret.

Formanden for erstatningsudvalget, statsaut. revisor H. C. Steen Hansen redegjorde for det hidtil opnåede resultat og de seneste forhandlinger.

Dagbogsblade

28/3

Tror ikke på gaskamrene i tyske kz-lejre.

Hamburgs politipræsident afbrød i aftes et højreradikalt møde, da formanden, forlægger Priester, oplæste en tale af den franske professor Paul Rassinier. Denne drog rædslerne i de nazistiske koncentrationslejre i tvivl. Professoren har selv fået taleforbud i Hamborg.

Professoren, der har skrevet den omstridte bog „Odysseus' Løgne“, beskylder heri kz-fangerne for at have beskyttet deres oplevelser, så de kunne optræde som martyrer. Beretningerne om gaskamrene i de tyske kz-lejre er pure opspind, påstår han videre.

Hvis professoren tilsidesætter taleforbudet, vil han blive udvist, erklærer politiet. Priester spiller en vis rolle inden for den nyfacistiske „europæiske sociale bevægelse“.

27/4

Frihedsklokker i Slagelse.

Tre nye klokker bliver den 4. maj indviet i Sct. Peders kirke i Slagelse i forbindelse med højtideligheden i anledning af 15-årsdagen for Danmarks befrielse. De tre klokker er forarbejdet i England og man er nu i gang med ophængningen i tårnet, hvor en ny klokkestol er bygget. Den mellemste af de tre klokker forsynes med en indskrift til minde om befrielsen: „Gud til ære i mindet om Danmarks underfulde befrielse“.

10/5

13.400 kr. søges til Hæstrups arbejde.

Undervisningsminister Jørgen Jørgensen har i dag ifølge Information ansøgt finansudvalget om 13.400 kr. til dr. phil. Jørgen Hæstrups videreførelse af arbejdet med udforskningen af besættelsestidens historie. For hvert af de kommende 9 å 10 finansår vil der blive søgt om en bevilling på ca. 3.900 kr. til fortsættelse af arbejdet.

De 8.500 kr. af bevillingen skal anvendes til indsamlingsrejser, 1.000 kr. til nødvendige boganskaffelser og 3.900 kr. til kontorhold. For den kommende halve snes år vil ministeriet udelukkende søge om bevilling til dækning af kontorholds-

A/S TOMMERUP TEGLVÆRK

A/S N. EILERSEN
SKAMBY

TOMMERUP STOLEFABRIK
v/ A. Schack Petersen
TOMMERUP ST.

ELIAS B. MUUS
Kerteminde A/S

SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR KERTEMINDE OG OMEGN

Midtfyns Jernstøberi
Aktieselskab
RINGE

A/S DANSK AMMUNITIONSFABRIK
OTTERUP

POUL THINGGAARD A/S
SVENDBORG

A/S ØXENBJERG DAMPMØLLE

HANSEN & COMP. A/S
DET GAMLE VINFIRMA
SVENDBORG

Fyens Andels Foderstofforretning
A. m. b. A.
SVENDBORG

SPAREKASSEN
FOR SVENDBORG OG OMEGN

Banken for Ringe og Omegn
AKTIESELSKAB

SVENDBORG
BOGHVEDE &
HAVREMØLLE A/S

Vends m. fl. Herreders
Landbo Spare- og Laanekasse
NØRRE AABY

BOGENSE BANK
AKTIESELSKAB

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR
BOGENSE OG OMEGN

FR. KRAACK
Bogense

A/S MIDDELFART
HJULFABRIK

udgifterne. Af ministeriets dispositionsmidler vil man kunne bevilge dr. Hæstrup midler til dækning af hans deltagelse i internationale kongresser. Desuden kan dr. Hæstrup foreløbig for et år have sin lektorgage uden at være forpligtet til skolearbejde, for at han helt kan hellige sig det videnskabelige arbejde med besættelsestiden og den dermed forbundne konsultative og pædagogiske virksomhed samt det internationale samarbejde.

17/5

Mindeparken i Krusaa.

Medens forsommeren nu klæder landskabet i det smukkeste lysegrønt, er der mange vejfarende, som først nu for alvor får øje på, hvad der er blevet skabt langs den øverste del af den ny grænsevej i Krusaa på stykket mellem „overbyen“ og „nederbyen“, dér, hvor man endnu kan se den strækning af den gamle brostensvej ved siden af „autostradaens“ asfaltbånd. Her er der opstået en mindepark, der vel ikke er overvældende, ikke frembyder et imponerende skue, men netop ved sin beliggenhed ved den travle, alfare vej på en forunderlig måde taler til i hvert fald alle danskes hjerte og på udlændinge må virke som en uforglemmelig påmindelse om de bølger, der brydes ved en landegrænse, om sorg og glæde, liv og død.

Det er en køn plads, der her er blevet skabt, skriver Flensborg Avis. Men der mangler en væsentlig ting: Bænke! Intet ville være naturligere end at give egnens folk, først og fremmest turisterne, mulighed for her at nyde den enestående udsigt ned over grænsen og lytte til mindernes stille tale. Hidtil er der kun blevet opstillet to små bænke, men der er plads til mange flere langs med den gamle grænsevej, hvor det for det første ikke vil volde synderligt besvær at opstille dem, fordi den gamle kørebane er blevet bevaret, og desuden oppe ved selve korsvejen. Her kunne der ligesom tidligere let blive plads til en runding af bænke.

Gæster har Krusaa ingen mangel på. Benzintanke og butikker betjener mange af dem, men andre vil også netop ved en grænse have lejlighed til at sunde sig lidt. Giv dem nogle bænke ved mindeparken!

18/5

Illegal presse i uddrag.

En samling af uddrag af besættelsesårenes illegale presse forberedes fra Det kgl. Biblioteks side. Det er bibliotekets righoldige samlinger af illegale skrifter, som man nu i en trykt publikations form ønsker at gøre tilgængelig for et større publikum. Det redaktionelle arbejde varetages af redaktorerne af bibliografien „Besættelsestidens illegale blade og bøger“ (1954) Leo Buschardt, Albert Fabritius og Helge Tønnesen samt Morten Ruge. Endvidere har dr. phil. Jørgen Hæstrup lovet at støtte og medvirke ved udgivelsen.

5. maj statue afsløret

Lige uden for Kastelsvolden i København, med Frihedsmuseet som nabo og placeret midt mellem de to veje, som flådens orlogsgaster og hærens soldater dagligt passerer til og fra Holmen og Kastellet, afsløredes den 5. maj monumentet over de soldater, som under den anden verdenskrig faldt i dansk eller allieret tjeneste. Afsløringen skete netop på 15 års dagen for de første britiske soldaters ankomst til Danmark, og begivenheden, som overværedes af Kong Frederik, blev kulminationen på dette års 5. maj-festligheder.

Kong Frederik er her fotograferet i det øjeblik, da han gik frem til monumentet og lagde sin krans.

Et sidestykke til Anne Franks dagbog, forfattet af polsk-jødisk dreng, som nazisterne henrettede i 1942

Dawids Dagbog. 118 sider.

Jespersen og Pio. 12,75 kr.

Anmeldt af amtsskolekonsulent A. Hjorth Hald.

Det er en gruopvækkende bog, en primitiv drengs skildring af rå brutalitet og umenneskelig sadisme, skrevet med barnlige, jævne udtryk i dagbogsform. Familiers, ja, hele byers fortvivlede og desperate kamp for at opretholde livet under den håbløse

kamp mod nazivældets udspekulerede terror og tortur rulles op for læseren. Bogen omhandler 2 år, fra marts 1940 til juni 1942. Så holder dagbogen pludselig op, og lille Dawid må gå tilintetgørelsen i møde sammen med 800.000 andre, der myrdedes i Treblinkas gaskamre.

I begyndelsen er dagbogen kortfattet, kun nøgne referater af stedfundne begivenheder. Senere følger Dawid

små barnlige kommentarer ind i sin beretning; men hele tiden, medens man læser den, kommer den samme tanke igen og igen: „Kan der virkelig huses så megen ondskab i mennesker som i disse gendarmere og politisoldater?“ Svaret er desværre ja.

Af selverfaring kender vi også lidt til det. Denne bog er et sikkert bevis derpå. Derfor bør den — sammen med Anne Franks Dagbog — læses af alle, især af ungdommen, der ikke ved selvpoplevelse har erfaret krigens gru. Det er en særdeles frygtelig, men desværre samtidig sandfærdig dokumentation af 2. verdenskrigs rædsler.

Noget sådant må ikke ske igen.

A. HJORTH HALD.

Huset i Bodzentyn, hvor den lille Dawid og hans familie holdt sig skjult. Her blev den gribende dagbog skrevet. Indsat et udsnit af dagbogen, der med barnlig skrift beretter om ufattelige lidelser.